

УДК 331.436;331.438

Стасюк В.М.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри туризму та цивільної безпеки
Луцького національного технічного університету

ВОДОПОСТАЧАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА: РОБОТИ З ПІДВИЩЕНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ ТА ДОЗВІЛ НА ЇХ ВИКОНАННЯ

WATER SUPPLY ENTERPRISES: THE WORKS WITH ENHANCED DANGER AND PERMIT FOR THEIR PERFORMANCE

АНОТАЦІЯ

Визначено роботи із підвищеною небезпекою, властиві для водопостачальних підприємств. Установлено основні категорії працівників, що їх виконують. Описано умови отримання дозволів на проведення зазначених робіт. Визначено випадки, які можуть служити причиною для анулювання цих дозволів. Виконано аналіз законодавчої бази щодо виконання робіт із підвищеною небезпекою й експлуатації (застосування) машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки.

Ключові слова: водопостачальні підприємства, роботи із підвищеною небезпекою, дозвіл, закон, охорона праці.

АННОТАЦИЯ

Определены работы с повышенной опасностью, которые выполняются на предприятиях водоснабжения. Установлены основные категории работников, которые их выполняют. Описаны условия получения разрешений на проведение указанных работ. Определены случаи, которые могут служить причиной для аннулирования этих разрешений. Выполнен анализ законодательной базы относительно выполнения работ с повышенной опасностью и эксплуатации (применения) машин, механизмов и оборудования повышенной опасности.

Ключевые слова: предприятия водоснабжения, работы с повышенной опасностью, разрешение, закон, охрана труда.

ANNOTATION

The works with the enhanced danger in water supply enterprises are determined. The basic categories of employees who perform these kinds of work are established. The conditions for obtaining permits for carrying out the specified works are described. The cases that may serve as a reason for canceling these permits have been identified. The analysis of the legislative framework for performance of the works with increased danger and operation (application) of machines, mechanisms and equipment of high danger has been fulfilled.

Keywords: water supply enterprises, work with enhanced danger, permit, law, labor protection.

Постановка проблеми. Комунальним водопостачальним підприємствам властивий широкий спектр виконуваних робіт, пов'язаних, зокрема, з експлуатацією, ремонтом і технічним обслуговуванням інженерних мереж та споруд, використанням автомобільного транспорту, обслуговуванням електроустановок тощо. При цьому значна їхня частина належить до робіт із підвищеною небезпекою. Ніяких офіційних документів, які містили б перелік робіт із підвищеною небезпекою, що виконуються на водопостачальних підприємствах, не існує.

Зважаючи на той факт, що сьогодні у сфері водопостачання запроваджуються нові форми господарювання (концесія, оренда тощо), а забезпечення високого рівня безпеки праці та техногенної безпеки не належить до пріоритетних завдань приватного оператора, то ризики

виникнення аварійних ситуацій, аварій, техногенних катастроф і нещасних випадків під час виконання робіт із підвищеною небезпекою та під час експлуатації (застосування) машин, механізмів і устаткування підвищеної небезпеки на водопостачальних підприємствах істотно зростають. Тому виявлення робіт із підвищеною небезпекою, які властиві комунальним водопостачальним підприємствам, а також розроблення заходів щодо забезпечення задіяного персоналу є актуальними науковими і практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результатів досліджень і публікацій, присвячених виявленню та аналізу робіт із підвищеною небезпекою на водопостачальних підприємствах, виявити не вдалося.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виконання робіт із підвищеною небезпекою завжди супроводжується певними ризиками щодо скоєння нещасних випадків на виробництві, виникненням аварійних ситуацій, аварій, інколи техногенних катастроф тощо. Це стосується також водопостачальних підприємств, де досить широко використовуються машини, механізми й устаткування підвищеної небезпеки, проводяться технологічні процеси очищення та знезараження води із використанням хімічних реагентів тощо. А оскільки ніяких офіційних документів, які містили б перелік робіт із підвищеною небезпекою, котрі виконуються на водопостачальних підприємствах, не існує, то доцільно такі роботи виявити та визначити нормативні рамки їх проведення.

Мета статті полягає у тому, щоб виявити роботи з підвищеною небезпекою, властиві водопостачальним підприємствам, дати їм загальну характеристику з погляду охорони праці та техногенної безпеки і визначити нормативні рамки їх проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. До працівників, які виконують роботи з підвищеною небезпекою, ставляться особливі вимоги. Насамперед, згідно із Законом України «Про охорону праці» [1], вони повинні щороку проходити спеціальне навчання та перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці. Загалом перелік робіт із підвище-

ною небезпекою затверджується центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці. Такий перелік затверджено Наказом Держнаглядохоронпраці України «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань із питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» від 26 січня 2005 р. № 15 [2].

Серед робіт, наведених у зазначеному в назві документа Переліку, на комунальних водопостачальних підприємствах найчастіше виконуються:

- експлуатація та ремонт водозбірних споруд;
- роботи в колодязях, траншеях, котлованах, камерах і колекторах;
- монтаж, демонтаж, експлуатація, ремонт і переміщення насосних установок;
- укладка великогабаритних труб у траншеї;
- роботи, пов'язані з транспортуванням, зберіганням і застосуванням хлору;
- земляні роботи, що виконуються у зоні розташування підземних комунікацій та на глибині більше 2 м;
- роботи у замкнених просторах: ємностях, трубопроводах тощо;
- вантажно-розвантажувальні роботи за допомогою машин і механізмів;
- електрозварювальні та газополум'яні роботи.

Очевидно, що назви робіт із підвищеною небезпекою у Переліку досить узагальнені, що ускладнює їх ідентифікацію на практиці, особливо за відсутності особливого бажання у адміністрації водопостачального підприємства її своєчасно виконувати з міркувань заощадження коштів для оплати праці таких працівників у підвищеному розмірі, а також надання їм пільг і компенсацій, передбачених відповідними нормативно-правовими актами з охорони праці.

Водночас у Типовому положенні про порядок проведення навчання і перевірки знань із питань охорони праці [2] зазначається, що на підприємствах на основі вищезазначеного Переліку з урахуванням специфіки виробництва роботодавцем повинен бути розроблений і затверджений перелік робіт із підвищеною небезпекою, властивих даному підприємству, для проведення яких потрібні спеціальне навчання і щорічна перевірка знань із питань охорони праці. Працівникам, які не пройшли такого навчання та перевірки знань із питань охорони, виконувати роботи із підвищеною небезпекою забороняється (вимога Закону України «Про охорону праці» [1]).

Доцільно визначити основні категорії працівників водопостачальних підприємств, які варто відносити до таких, що виконують роботи з підвищеною небезпекою. Детальний аналіз виробничих процесів, які виконуються на зазначених підприємствах, конструкцій і принципів дії використовуваного технологічного обладнання, а також окремих посадових інструкцій дає змогу стверджувати, що до них, насамперед, належать:

– оператор хлораторних установок. Обов'язки: керування роботою хлораторних установок, їх обслуговування; вантажно-розвантажувальні роботи за допомогою вантажопідйомних машин і механізмів;

– оператор фільтрувальних установок. Обов'язки: керування роботою фільтрувальних установок, їх обслуговування; вантажно-розвантажувальні роботи за допомогою вантажопідйомних машин і механізмів;

– слюсар-ремонтник. Обов'язки: експлуатація та ремонт водозабірних споруд, їх обслуговування; укладання великогабаритних труб у траншеї; роботи в колодязях, траншеях, котлованах, камерах і колекторах; земляні роботи, що виконуються в зоні розташування підземних комунікацій на глибині більше 2 м; вантажно-розвантажувальні роботи за допомогою вантажопідйомних машин і механізмів;

– оператор котельної. Обов'язки: управління роботою агрегатів та котлів, працюючих на газі, їх обслуговування;

– слюсар аварійно-відбудовних робіт. Обов'язки: укладання великогабаритних труб у траншеї; роботи в колодязях, траншеях, котлованах і колекторах; експлуатація та ремонт водозабірних споруд; вантажно-розвантажувальні роботи; монтаж, наладка, технічне обслуговування, експлуатація, ремонт та демонтаж вантажопідйомальних машин і механізмів, технологічного та верстатного обладнання, електроустановок і ліній електропередач;

– слюсар із контрольно-вимірювальних приладів автоматики. Роботи підвищеної небезпеки, які він виконує: налагодження, технічне обслуговування, експлуатація, ремонт, монтаж та демонтаж вантажопідйомальних машин і механізмів, технологічного та верстатного обладнання, великогабаритного устаткування;

– електромонтер із ремонту й обслуговування електроустаткування. Виконує: роботи в охоронних зонах ліній електропередач; роботи на кабельних лініях і діючих електроустановках;

– електрогазозварювальник. Виконує: електрозварювальні, газозварювальні, наплавочні та паяльні роботи; роботи в колодязях, траншеях, котлованах, камерах і колекторах; транспортування, зберігання, експлуатацію балонів, контейнерів, інших ємкостей зі стисненими, зрідженими, отруйними, вибухонебезпечними та інертними газами;

– лаборант хіміко-бактеріологічного аналізу. Виконує роботи з отруйними, шкідливими та токсичними речовинами;

– машиніст насосних установок. Роботи підвищеної небезпеки, які він виконує: монтаж, наладка, технічне обслуговування насосних установок; експлуатація, ремонт та демонтаж вантажопідйомальних машин і механізмів, технологічного й верстатного обладнання; експлуатація та ремонт водозабірних споруд;

– водій. Виконує: транспортування, балонів, контейнерів та інших ємкостей зі стисненими,

зрідженими, отруйними, вибухонебезпечними та інертними газами;

– оператори на решітках, відстійниках, аеротенках, піскоуловлювачах та жирууловлювачах. Виконують роботи з отруйними, шкідливими та токсичними речовинами;

– електромонтер диспетчерського устаткування та телеавтоматики. Виконує роботи в колодязях, траншеях, котлованах, камерах і колекторах;

– обхідник водопровідно-каналізаційної мережі. Виконує роботи з отруйними, шкідливими та токсичними речовинами;

– оператори мулових майданчиків, споруд для виведення осаду, очисних споруд. Виконують: роботи з отруйними, шкідливими та токсичними; роботи в колодязях, траншеях, котлованах, камерах і колекторах;

– слюсар-електрик із ремонту електроустаткування. Виконує: роботи в охоронних зонах ліній електропередач; роботи на кабельних лініях і діючих електроустановках; роботи із застосуванням ручних електро- і пневмомашин та інструментів;

– електромонтер із ремонту обмоток та ізоляції електроустаткування. Виконує: роботи на кабельних лініях та діючих електроустановках;

– слюсар із ремонту автомобілів. Виконує: вулканізаційні роботи; обслуговування і ремонт акумуляторних батарей; монтаж, демонтаж і накачування шин автотранспортних засобів; обслуговування і ремонт елементів підвіски автомобілів, гідропідійомників на автомобілях-самокидах, їх зняття і установка; ремонт паливної апаратури двигунів внутрішнього згорання.

У разі низького рівня знань вищезазначеними працівниками вимог охорони праці, техніки безпеки та техногенної безпеки ризику виникнення аварійної ситуації або техногенної аварії істотно зростають. Згідно з вимогами нормативних документів, для забезпечення належного рівня безпеки виконання робіт із підвищеною небезпекою (крім проведення навчання та перевірки знань із питань охорони праці працівників, які їх виконуватимуть) до підприємств висувається низка специфічних вимог. Зокрема, підприємство, на якому мають виконуватися такі роботи, повинне одержати дозвіл на їх виконання, а також на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки (ст. 21 Закону України «Про охорону праці» [1]). Видача таких дозволів регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 26.10. 2011 № 1107, якою затверджено «Порядок видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» [3].

При цьому, згідно із Законом України «Про охорону праці» [1], центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, видає дозволи на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлу-

тацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки на безоплатній основі на підставі висновку експертизи стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання, проведеної експертно-технічними центрами, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, або незалежними експертними організаціями, які забезпечують науково-технічну підтримку державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Одержання дозволу не вимагається у разі експлуатації (застосування) устаткування підвищеної небезпеки, яке прийнято в експлуатацію з видачею відповідного сертифіката або щодо якого зареєстровано декларацію про готовність до експлуатації, а також у разі реєстрації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.

Порядок видачі дозволів або відмови в їх видачі, переоформлення, видачі дублікатів, анулювання дозволів центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, переліки видів робіт, машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки, проведення або експлуатація (застосування) яких потребує отримання дозволу, та граничні розміри тарифів на проведення експертизи стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання, висновок якої є підставою для видачі дозволів, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Набуття права на виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації (застосування) машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки може здійснюватися на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з охорони праці. Переліки видів робіт, машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки, виконання або експлуатація (застосування) яких може здійснюватися на підставі такої декларації, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

При цьому адміністрації водопостачального підприємства варто постійно мати на увазі, що дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки може бути анульований центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Серед інших причин (відзначених у Законі України «Про охорону праці» [1]) для анулювання дозволу найбільш імовірними для підприємств водопостачання можуть бути:

– виявлення у поданих підприємством документах недостовірних відомостей щодо виконання робіт підвищеної небезпеки або експлуатації (застосування) устаткування підвищеної небезпеки, на які видано дозвіл;

– повторне порушення вимог законодавства про охорону праці під час виконання робіт підвищеної небезпеки або експлуатації (застосування) устаткування підвищеної небезпеки, на які видано дозвіл;

– виникнення аварії, вибуху, пожежі, нещасного випадку, якщо в акті розслідування встановлено, що причиною такої події стало недодержання вимог законодавства про охорону праці під час виконання робіт підвищеної небезпеки або експлуатації (застосування) устаткування підвищеної небезпеки, на які видано дозвіл.

Процеси водопостачання досить енергоємні. Тому резонно, що одним із напрямів діяльності водопостачальних підприємств сьогодні є запровадження (імплементація) енергозберігаючих технологій. Однак при цьому потрібно чітко дотримуватися вимог Закону України «Про охорону праці» [1] стосовно того, що технологічні процеси, машини, механізми, устаткування, транспортні засоби, хімічні речовини та їх сполуки й інша небезпечна продукція, придбані за кордоном, допускаються в експлуатацію (до застосування) лише за умови проведення експертизи на відповідність їх нормативно-правовим актам з охорони праці, що чинні на території України. Це забезпечить їх застосування й під час виконання робіт підвищеної небезпеки.

Крім того, у Законі України «Про охорону праці» [1] акцентується увага на тому, що не допускається застосування у виробництві шкідливих речовин у разі відсутності їх гігієнічної регламентації та державної реєстрації. Ця норма особливо актуальна для водогосподарських підприємств, адже значна частина різноманітних флокулянтів, коагулянтів, хімічних сполук для очищення та знезараження води постачається з-за кордону (на території України вони не виготовляються), а їх застосування супроводжується виконанням робіт підвищеної небезпеки.

Висновки. Для водопостачальних підприємств властивий широкий спектр робіт із підвищеною небезпекою. Однак виконувати їх, а також експлуатувати (застосовувати) машини, механізми та устаткування підвищеної небезпеки можна лише за наявності дозволу, наданого центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Крім того, безпосереднє виконання робіт із підвищеною небезпекою повинне супроводжуватися чітким дотриманням вимог відповідних законодавчих і нормативно-правових актів.

Зважаючи на урізноманітнення форм господарювання у сфері водопостачання (серед яких залучення приватних операторів), ризики недотримання вимог охорони праці, техніки безпеки та техногенної безпеки, істотно зростають. Це загрожує виникненням аварійних ситуацій, аварій, техногенних катастроф і нещасних випадків, тому завдання забезпечення безпечного виконання робіт із підвищеною небезпекою та безпечної експлуатації (застосування) машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки вимагає нині особливої ваги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про охорону праці». Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. С. 668.
2. Наказ Держнаглядохоронпраці України «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» від 26.01.2005 № 15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» від 26.10. 2011 № 1107. Офіційний вісник України. 2011. № 10. С. 56.